

De Marke

oudheidkundig mededelingenblad

juni 2009

De Marke

is het orgaan van de Oudheidkundige Vereniging 'De Marke', met als werkgebied de plaatsen Beekbergen, Brummen, Eerbeek, Hall, Hoenderloo, Klarenbeek, Loenen & Ugchelen.

Eindredactie: Willem Reusink
Noteboomstraat 15
7101 MG Winterswijk
☎ 05 43 - 51 46 92 / ☎ 06 23 41 90 97
E✉: willem.reusink@planet.nl

Bestuurssamenstelling OHV 'De Marke':

<u>Voorzitter:</u>	H.W. van Harreveld		
	Tuinstraat 59	6971 BH Brummen	☎ 05 75 - 56 60 48
<u>Secretaris:</u>	C.C. Uenk-Dirksen		
	Ringlaan 46	6961 KL Eerbeek	☎ 03 13 - 65 25 53
<u>Penningmeester:</u>	J. Zengerink		
	Rhienderensestraat 53	6964 BH Hall	☎ 03 13 - 65 19 60
<u>Bibliothecharis:</u>	W.T.M. Klomp		
	Langschoten 71	7371 EP Loenen	☎ 055 - 505 22 76
<u>Leden:</u>	M. van Zadelhoff-Ruumpol		
	Loenenseweg 150	6961 HL Eerbeek	☎ 03 13 - 65 17 24
	J.R.B.W. Krepel		
	Vijverweg 2	7382 BV Klarenbeek	☎ 055 - 301 13 30
	A. van Bodegom		
	Wilhelminastraat 12	6971 AK Brummen	☎ 05 75 - 56 13 23

Lidmaatschap: € 14,00 per jaar; aanmelden bij de secretaris.
Excursies: 2 x per jaar organiseert 'De Marke' een excursie.
Lezingen: gemiddeld 5 x per jaar organiseert de vereniging lezingen.
Mededelingenblad: dit blad verschijnt drie maal per jaar (feb - juni - okt.)
Website: www.ohv-demarke.nl
E✉:secretariaat: clara.uenk@hetnet.nl

Overname van (gedeeltelijke) teksten en afbeeldingen uit dit blad is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de eindredacteur.

Mededelingsblad 'De Marke'

jaargang 33

no 2

Inhoudsopgave:

pag	1	Inhoudsopgave	
	2	Willem Reusink	- Redactionele mededelingen - Collectie Gelderland
	3	Jaap van der Weel	- W.A. Scholten
	6	Piet Willemsens	- IJskelder op 'Groot Engelenburg'
	10	Herman Blom	- Eugenia Inventa
	14	Marianne van Zadelhoff	- J.D. Zoete's straatgewijs
	17	Willem Reusink	- Nogmaals Schapenkerkhofje
	19	Regionaal Archief	- Digitale belastingregisters
	20	D. Otten	- Boerderijnamen in Voorst
	22	Willem Reusink	- Havezathe 'De Rees' in Leuvenheim
	31	Henk Phielix	- Han de Vos: 'De Pomp'
	32	Willem Reusink	- Lezing over de zuivelindustrie

*Bij de omslagfoto:
Loenen omstreeks 1900.
De Arnhemseweg voert
door een eeuwenoud hei-
delandschap.
Kaart uitgegeven door de
lichtdrukkerij Schalekamp
te Buiksloot (Amsterdam).
Uit collectie Henk Slief.*

Redactionele mededelingen

Ons februari-nummer heeft nogal wat reacties opgeleverd, weliswaar voornamelijk complimenten, maar ook twee terechte kritische opmerkingen. Beiden betroffen de weergave van namen. Zo stond in het artikel over het Meester Jan Pannekoek-laantje de naam van Brummens burgemeester Niels Joosten niet correct (Joost Nielsen) weergegeven en in de boekbespreking werd auteur Gerard Hummelman ('Zou Petrus tevreden zijn?') ten onrechte Hulleman genoemd. In beide gevallen zijn natuurlijk de samenstellers van de artikelen verantwoordelijk voor een juiste vermelding, maar als eindredacteur had ik hier corrigerend moeten ingrijpen. Hetgeen ik niet heb gedaan. Ik heb er (net als waarschijnlijk de meeste lezers) overheen gelezen. En dat was mijn fout. Dus past mij het boetekleed. Ik hoop echter wel, dat de betreffende personen mij deze fouten willen vergeven. Ik beloof beterschap!

Dit nummer is weliswaar dunner dan het vorige, maar ik hoop dat u weer veel lezenswaardigs zult aantreffen. Ik wens u veel leesplezier.

Kopij voor het volgende nummer graag vòòr **maandag 28 september**.

Willem Reusink

Donderdag 5 maart gaat de nieuwe website van de Stichting Gelders Erfgoed van start in het auditorium van het CODA in Apeldoorn.

'Collectie Gelderland' biedt Gelderse musea de kans zich te presenteren en voorwerpen en verhalen te laten zien op een moderne en publieksvriendelijke manier.

'Collectie Gelderland' is de geheel vernieuwde opvolger van IGEM (Internet Gelderse Musea). Er doen 25 musea mee die met elkaar zo'n 40.000 voorwerpen laten zien. De nieuwe website biedt de bezoekers verschillende mogelijkheden om door de collecties van de musea te browsen: van bladeren met trefwoorden, inzoomen via een tijdbalk, tot via Google maps opzoeken waar de voorwerpen gemaakt zijn.

Meer leuke weetjes over Gelderse musea en hun schatten kunt u lezen op de website: www.collectiegelderland.nl

Willem Albert Scholten

(* Loenen 06-10-1819 -

† Groningen 29-04-1892)

In Loenen, achter de hervormde kerk bevindt zich een van de drie begraafplaatsen die dat dorp rijk is. Op de kolommen waaraan het hek is bevestigd, staat de naam W.A. Scholten. Zijn erven schonken in 1895 de grond voor het nieuwe kerkhof dat direct achter de binnenkort te restaureren kerk ligt. Ook het hek met de beide pilasters werd door hen aangeboden.

Wie was die W.A. Scholten?

Hiervoor ga ik terug naar november 1818. Albert Scholten, predikant, en zijn vrouw Jantje Evers betrokken de kleine pastorie in Loenen. Elf maanden later, op 6 oktober 1819, werd

het echtpaar verblijd met de geboorte van een zoon, die zij Willem Albert noemden. In ditzelfde jaar kreeg zijn vader een bloedspuwing, wellicht tuberculose. Daar er in Loenen geen arts was, waren zij genoodzaakt te verhuizen naar Zutphen. De behandeling gaf geen herstel, want de vader van Willem overleed in januari 1821.

Moeder en zoon bleven in Zutphen wonen. Willem heeft dus slechts een jaar in Loenen gewoond. Hij doorliep daar de lagere school en een gedeelte van het gymnasium. Deze school is noodzakelijk om, net als zijn vader, later dominee te kunnen worden. Hetzelfde beroep te kiezen als zijn vader was de wens van zijn moeder. Dit strookte niet met die van Willem. Hij wilde later militair worden via de militaire academie in Breda. Maar het liep toch anders.

Zijn moeder hertrouwde met een bemiddeld koopman in manufacturen, de heer Dekens. Hier kreeg Willem een baan achter de toonbank. In 1836 maakte

Willem Albert Scholten

hij kennis met de heer Fleumer, die een zaak had in verfwaren in Buiksloot. Hij ging daar werken en leerde dat de meeste verfsoorten uit Duitsland kwamen. Hij wilde wat meer kennis krijgen over het fabriceren van verven, besloot ontslag te nemen en vertrok naar Duitsland.

Nu begon zijn leven met veel 'bedrijfsspionage' in verffabrieken. Er gingen een paar jaar voorbij, lopend van ene fabrieksplaats naar de andere. Weer thuis in Zutphen lukte het hem niet een echte verffabriek te stichten. Maar toen kreeg hij de mogelijkheid om in Warnsveld een klein fabriekje op te zetten. Een fabriek van aardappelmeel en sago en daarnaast nog wat verf. Zijn personeel bestond uit een neef en een jongen. Zijn fabriekje brandde helaas reeds na twee jaar af.

Hij ontving wat geld van zijn verzekering en ging naar Groningen. Immers, aardappelen werden in hoofdzaak verbouwd in het noorden van het land. Je moest daar dus zijn voor een aardappelmeelfabriek. Na wat omzwervingen kwam hij terecht in Foxhol, waar helder water te vinden was.

Hij had zelf nog fl. 4000,-- en hij leende fl. 5400,-- van zijn stiefvader. Hij kreeg van de gemeente Groningen een stuk grond in erfpacht en hij bouwde een fabriek, ten dele op de pof. Als drijfkracht voor zijn fabriek had hij een paard. Financieel had hij het moeilijk. Op een dag had hij nog fl. 1,43½ en toch wilde hij in Zutphen proberen nog wat geld te lenen.

Met een knecht reed hij te paard naar Assen en vandaar met de trekschuit voor fl. 1,-- naar Meppel. Hier kocht hij voor een dubbeltje een brood en liep de 27 km. naar Zwolle waar hij wat dronk voor een stuiver. Verder liep hij langs het bekende rijtje: Wijhe, Olst naar Deventer. Hier kon hij voor een kwartje de diligence nemen naar Zutphen. En de rest van het geld gaf hij aan een bedelares en aan een jongen die zijn koffer droeg.

De eerste tijd was in financieel opzicht niet rooskleurig. Om het loon van zijn ongehuwde – dus goedkopere – arbeiders te betalen, was hij genooddaakt zijn gouden horloge te belenen. In de fabriek had hij een paar ruimten gemaakt een voor het wonen, eten en slapen en een als kantoor en kantine.

Op 28-jarige leeftijd trouwde hij met Klazina Sluis, dochter van een bemiddeld graanhandelaar uit Groningen. Aan de fabriek werd een huis gebouwd. En Klazina belastte zich met de boekhouding van het bedrijf.

Geholpen door zowel zijn stiefvader als zijn schoonvader kocht Scholten samen met ene Bakker een branderij en distilleerderij in Sappemeer. Om deze bedrijfstak beter te leren kennen maakte hij een studiereis naar Duitsland. Na beëindiging van het compagnonschap met Bakker, veranderde hij de fabriek

in een stropapier- en kartonfabriek. In 1859 stichtte hij een aardappelmeel-, stroop- en dextrinefabriek in Zuidbroek.

In 1862 volgde – na verhuizing naar de stad Groningen – een weldra bloeiende suikerraffinaderij. Het ging hem goed. Vanaf 1864 stichtte hij fabrieken voor aardappelmeel en voor stroop in Duitsland. In 1866 in Brandenburg, in 1869 in Neu Ruppen en in 1870 in Tangermünde.

In datzelfde jaar volgde Petrokov, toen nog Russisch Polen. In zijn leven stichtte hij 24 fabrieken in Nederland, Duitsland, Russisch Polen en Gallicië: kortom een multinational.

In 1873 kocht hij in Drenthe uitgestrekte veengronden. In de buurt van Emmen werd hij eigenaar van 3300 ha., waarop hij een veenkolonie stichtte, genoemd naar zijn vrouw, nl. Klazienaveen.

Hij belegde zijn inmiddels vergaarde kapitaal, fl. 600.000,-- in de pas opgerichte NV. Nederlandsch-Amerikaansche Stoomvaart Maatschappij, de latere Holland-Amerika Lijn. Het eerste schip van die lijn in 1874, groot ruim 2500 brt., kreeg de naam 'W. A.Scholten'. Fl.600.000,-- was in dat jaar ook het bedrag dat koning Willem III als toelage ontving. Een arbeider verdiende toen ongeveer fl. 6,60 per week of fl. 343,-- per jaar! Het schip had 67 bemanningsleden aan boord en kon – verdeeld over drie klassen – 542 passagiers vervoeren. Op 19 november 1887 kwam het schip voor Dover in dichte mist in aanvaring met een Engels schip. De 'W.A.Scholten' zonk binnen een half uur. Van de 210 passagiers en bemanningsleden werden er slechts 78 gered.

De arbeidsomstandigheden waren in zijn – maar ook in andere – fabrieken alerbelabberst. Regelmatig kwamen er ongevallen voor: ontploffende stoomketels, springen van drijfriemen en dat alles in slecht geventileerde en donkere werkruimten. Gewonde arbeiders werden of ontslagen of kregen vermindering van het loon: zonder hand of arm kon men immers minder productief zijn.

In 1888 brak er op de fabriek in Sappemeer een staking uit. Zijn arbeiders eisten dat het uurloon verhoogd zou worden van 11 cent naar 13 cent per uur, en dat de werkweek niet op zondagavond maar op maandagmorgen zou begin-

nen. Men werkte toen nog zo'n 60 uur per week. De brief opgesteld door Poppe Corzaan werd ondertekend door 65 arbeiders. De eisen werden afgewezen. Corzaan werd ontslagen en de anderen gingen weer op de oude voet door. Later – weer na een staking – werd de zondagavondarbeid afgeschaft en het uurloon werd met één cent verhoogd.

Merkwaardig is het dat hij veel problemen had om arbeiders een kleine loonsverhoging te geven maar aan de andere kant deed hij ook veel goeds voor Groningen, voor verwanten en arme arbeiders.

Bij zijn 50-jarig jubileum als industrieel schonk hij de stad Groningen een kinderziekenhuis.

In 1882 besloot Scholten een grafmonument op te richten oveeenkomend met zijn status. Het behoort nu nog letterlijk en figuurlijk tot de hoogtepunten van de Zuiderbegraafplaats in Groningen.

Jaap van der Weel

Ijskelder op landgoed 'Groot Engelenburg'

Opmerkelijk, een heuvel in een overigens vlak landschap in het park van het landgoed 'Groot Engelenburg'. In de heuvel bevindt zich een gangetje, dat naar een deur leidt. Die geeft toegang tot de ijskelder, die zich midden in de heuvel bevindt.

Van een dergelijke ijskelder bevinden zich er ongeveer 75 in Nederland, de meeste nabij grote landhuizen of kerken. De meeste stammen uit de achttiende eeuw, maar het idee van brokken ijs uit de wintertijd tot in de zomer te bewaren is al eeuwen ouder. Immers, de techniek ervoor is in principe eenvoudig: bewaar het ijs in in een zodanig geïsoleerde ruimte, dat het niet of nauwelijks smelt. In Europa wijd verbreid. In sommige ijskelders bleef het ijs twee, zelfs drie zomers goed. In deftige huizen had het zomerijs een functie bij de maaltijden en voor het koelen van de meeste dranken, dus zoals momenteel de moderne koelkast dienst doet. De bewoners kregen het ijs op tafel in de wijnkoeler of in de vorm van room of waterijs, dat in de keuken was bereid.

Ijs is ook een dankbaar geneesmiddel, met name bij ontstekingen. Bij een zieke probeerde men diens blindedarmontsteking te genezen door een leren zak met ijs op zijn buik te leggen.

Meestal was het de tuinman die in de winterdag het ijs in stukken hakte en naar de ijskelder bracht, waar ook stroom en andere isolerende stoffen werden gebruikt om de temperatuur laag te houden. In sommige opzichten kan het functioneren van ijskelders bij landelijke paleizen in de achttiende eeuw vergeleken worden met de gelijktijdige isolatie die nodig is om de fontein te laten werken. Maar in de regel was het een gastronomische luxe.

In Brummen leeft geen enkele tuinman meer die zich vroeger op 'Groot Engelenburg' met de bewaring en opslag van ijs heeft bezig gehouden. Wel heeft schrijver dezes een dertig jaar geleden nog een gesprek gehad met drogist Troost, die toen nog wist dat in zijn jonge jaren – net voor de eerste wereldoorlog – men in het dorp voor bepaalde zieken op 'Groot Engelenburg' in de zomerdag ijs haalde. Dat werd er dan gratis verstrekt, zoals een oude code

gold voor alle tehuizen die over een ijskelder beschikten.

Ook bij ziekenhuizen en laboratoria werden in de negentiende eeuw wel ijskelders gebouwd, zoals onder andere bij het Oude en Nieuwe Gasthuis te Zutphen.

Het oudste bericht over de ijskelder op 'Groot Engelenburg' stamt uit

Kasteel 'Groot Engelenburg', met de huidige eigenaar, Johan Agricola

de Zutphense Courant van 6 april 1901. Een advertentie, die meldt dat boven op de ijskelder akkermaalshout wordt geveild.

Hoewel de huidige eigenaar van 'Groot Engelen-burg' er pas drie jaar woont, weet hij wel iets over zijn ijskelder. Die ligt ongeveer 150 meter van het kasteel.

"Waarom zo ver er vandaan? Dat is toch lastig voor huishoudelijk personeel?"

Agricola: "Het personeel was destijds goedkoop, dus liet men ze maar een eindje lopen! Bovendien, op die plek bevond zich water. En dat was nodig om in de winterdag het ijs te hakken." De oppervlakte van de kelder zal misschien een 30 vierkante meter zijn. Het binnenste deel is rond met een diameter van ca. 3,5 meter en de hoogte is ook ca. 3,5 meter. De muren zijn van metselwerk. Het plafond is halfrond met bovenin een gat/schoorsteen, waar het ijs naar binnen werd gegooid. De bodem is van zand, zodat het smeltwater weg kon.

Er loopt een kwart rond gewelfde gang naar het binnenste

Entree van de ijskelder die zich in het park van Groot Engelenburg bevindt

deel. De bodem is daar ook gemetseld en ligt hoger dan de kelder zelf. Het plafond van de gewelfde gang is lager dan de kelder. De gang is een meter breed en ca twee meter hoog.

"Wat zit erin?"

Agricola: "Ik kom er nooit in! Eens per jaar komen er mensen van een stichting om het aantal vleermuizen te tellen die erin verblijven. Hoeveel vleermuizen er momenteel zijn, weet ik niet precies. Bij de laatste telling zaten er 14 baardvleermuizen, 6 franjesstaarten en 8 watervleermuizen."

Via een opening in de buitenwand kunnen de vleermuizen er in en uit vliegen. Slechts enkele van de ijskelders in Nederland kennen de functie van huisvesting voor vleermuizen.

Agricola: "Ik vind de ijskelderheuvel best een mooi object, vooral vanwege het golfterrein erom heen. Boven op de heuvel bevindt zich de tee, de afslag van de tweede hole, waar de ballen worden geslagen. Zo'n ijskelder vind je op geen enkel golfterrein. Het is een bijzondere ervaring.

Agricola schat de ouderdom van de ijskelder op 150 à 200 jaar. Uit de tijd dat het kasteel werd herbouwd en gerestaureerd in Engelse stijl. Die kelder past in die stijl.

Het landgoed 'Groot Engelenburg' heeft een enkele eeuwen oude geschiedenis, maar pas de laatste 20 jaar functioneert het als hotel. Agricola heeft de ruimte vorig jaar fors uitgebreid. Tot zo'n 80 gasten. Er zijn 50 medewerkers in vaste dienst. Ook in deze crisistijd blijft het goed lopen. Er komen veel vaste groepen.

De verlangens naar luxe en prestige speelden een rol bij de aanleg van een ijskelder. In het boek 'Ijskelders' (door A.W. Reinink en J.G. Vermeulen, Nieuwkoop, 1981) wordt melding gemaakt van de meeste ijskelders in Nederland, ongeveer 70 zoals al vermeld. In onze omgeving zijn dat onder anderen: kasteel 'Twickel' te Delden, in Eefde 'Huize De Voorst', in Apeldoorn 'Paleis Het Loo', in Renkum 'Kasteel Doorwerth', in Arnhem 'Hotel Groot Warnsborn', 'Huize Baak' te Baak, de 'Hof te Dieren' in Dieren, in Doesburg bierbrouwerij firma Neeb, 'Kasteel Middachten' in De Steeg en 'Kasteel Roosendaal' te Roosendaal.

Tegenwoordig hoeven we geen dure ijskelder meer te bouwen. Een greep in de eenvoudige koelkast in de keuken is voldoende!

Zo'n duizend jaar voor Christus sloegen de Chinezen al ijs op. De Chinese keizers koelden hun paleizen door met waaiers lucht uit het ijzige souterrain te verspreiden.

Omstreeks 1920 doet de ijskast zijn entree bij de beter gesitueerden en twee decennia later begint de opmars van de elektrische koelkast. Door ouderen soms nog hardnekkig als ijskast betiteld. "Schat, zet de Bokma alvast koud" is een gedemocratiseerde uitdrukking geworden. Aan het hof van de Engelse Koningin Victoria werd gebruikt gemaakt van natuurijs voor koeling van speciaal geïmporteerd zoetwater uit Noorwegen en opgeslagen in ijskelders. Op last van Hare Majesteit de Koningin moest het ijs van zo'n kristalheldere kwaliteit zijn, dat zij 'The Times' er doorheen moest kunnen lezen.

Piet Willemsens

Eugenia Inventa

In het boek 'Brummen in den tijd van overgang' (J. de Graaf, Zutphen, 1947) vertelt de schrijver een niet alledaags geval, dat zich voordeed op 8 juni van het jaar 1796 in de Gemeente Brummen. Toen kwam n.l. de aangifte binnen, dat in de hof van Anneke Brouwers van de 'Koude Herberg' aan de Oudeweg te Leuvenheim onder een bessenstruik een 'eerstgeboren kind' van het vrouwelijk geslacht was gevonden.

De Municipaliteit besloot het kind bij de doop de namen Eugenia Inventa (= gevondene) te geven. De registratie in het doopboek van de Nederlands

Op onderstaande kaart uit de Kadastrale Atlas 1832 is de 'Koude Herberg' aangegeven. Ze lag aan de Oudeweg (later genummerd 4) in Leuvenheim en is in de jaren '70 van de vorige eeuw afgebroken. Bewoners in de twintigste eeuw waren o.a. de families Poorterman, Stoel, Veldhoven, Rummelink en als laatste melkboer Kalberg. Op hetzelfde kavel bouwde de familie Maalderink een nieuw huis.

Gereformeerde Kerk te Brummen luidt: "8 Juni van het jaar 1796 is hier een kind gevonden, den 17 Juli hier gedoopt en op order van het gerecht genoemd: Eugenia Inventa. (Coll. Conc. 28 Juli 1796).

Ze besloten het kind provisioneel bij genoemde Anneke te laten tot er zich een geschikte gelegenheid mocht opdoen, en 't zelve van de nodige kleren te voorzien. Tegen een jaarlijks kostgeld van 52 gulden werd reeds de volgende dag die gelegenheid gevonden bij de dagloner Arend Schut en diens vrouw Gerarda Coenders.

Voor gedane moeite en verzorging o.a. bestaande in het aanschaffen van een kinderdecken ontving Anneke (Brouwers) een vergoeding van 7 gulden. De schoolmeesters Hendrik Jan van der Dussen (januari 1805) en Carel Lodewijk Dijkman belastten zich met het bijbrengen der eerste beginselen der wetenschap, voor welke arbeid zij 2 gulden per jaar genoten. Op 13-jarige leeftijd werd de vondeling opgeleid tot linnennaaster door Jenneke Noorman, die daarvoor in 1810 6 gulden en 4 stuivers ontving.

Verder komen nog de volgende posten voor: Aan de Wed. Van den Berg betaald voor kleren: 3 gulden en 9 stuivers. Aan Jan Hesselink voor het maken en repareren van een nachtjapon, 2 buisjes, 3 rokken enz. met divers verschot (schorten) 2 gulden en 2 stuivers.

Hoe is het Eugenia Inventa verder vergaan?

Eugenia trouwt eind 1816 met Jacobus Oorband, geboren in 1794 als zoon van Jacobus Paulus Oorband, die als kleermaker en metselaarsknecht vermeld wordt en die van katholieke huize is. De exacte trouwdatum heb ik niet kunnen vinden, maar het eerste kind werd geboren in 1817 en ik heb in het gemeentelijk geboorteregister en het doopboek van de r.k. parochie te Brummen 15 kinderen gevonden, waarvan verschillende jong gestorven zijn.

(* = geboren; ~ = gedoopt; † = overleden)

1. * 06-06-1817 Theodorus	† 06-08-1817
2. * 09-12-1818 Christina Agatha	
3. * 21-01-1820 Jantje	† 21-01-1820
4. * 13-08-1821 Christianus	† 18-08-1848
5. ~ 23-07-1822 Egbertine	
6. ~ 17-03-1824 Gerardus	† 26-11-1846
7. ~ 21-02-1826 Antonia	† 17-01-1828
8. ~ 20-09-1827 (J)anna	
9. ~ 19-11-1827 Antonia	
10. ~ 15-11-1829 Lambertus	† 30-05-1843

11. ~ 26-08-1833 Gerdina	
12. ~ 10-08-1834 Margaretha	† 17-03-1846
13. ~ 27-11-1835 Elisabeth (†)	
14. ~ 27-11-1835 Gerardus (†)	† 08-09-1880
15. ~ 29-03-1840 Hendrica Johanna	

In 1858 werd Eugenia Inventa op 62-jarige leeftijd door de Gemeenteraad van Brummen gekozen en aangesteld als voetbodin op Zutphen na een stemming, waarbij zij de meeste stemmen kreeg. Zij moest hiervoor voldoen aan een door de Gemeenteraad vastgestelde instructie: bij indiensttreding moest zij een borgstort van 50 gulden doen. De vergoeding voor haar diensten werd als volgt vastgesteld:

- voor een klein pakje	f 0,05
- voor een mondelinge boodschap	f 0,02
- voor een open briefje in art. 3 bed.	f 0,02
- voor een mondelinge boodschap, waarvan
het antwoord moet worden teruggebracht	f 0,05
- voor een pakje beneden 5 NL halve ponden	f 0,10

Aan slijtage van de schoenen zou men het al kwijt zijn!

Op 14 juni 1864, als Eugenia 68 jaar is, vraagt haar zoon Gerrit (Gerardus), kleermaker te Brummen, de gemeente om Eugenia wegens haar hoge leeftijd ontslag te verlenen en hem aan te stellen als voetbode op Zutphen. De winkelier Gerard D. Uittien stelt zich borg voor het bedrag van f 50,00 voor eventuele kosten, schade, e.d., waarvoor de gemelde voetbode aangesproken zou kunnen worden. Hij heeft deze functie tot aan zijn dood op 9 augustus 1880 bekleed.

Eugenia Inventa is op 29 april 1869 overleden. Ze was 72 jaar oud.

Sporen van Eugenia Inventa

De vraag doet zich voor of er nog sporen (nakomelingen) van Eugenia Inventa zijn in onze streek.

Haar dochter Christina Agatha trouwde op 09-07-1849 met Christianus Nieuwenhuis (* Voorstonden, 1825). Van hen heb ik één dochter gevonden, n.l. Grada Everdina (* 09-07-1850).

Haar jongste dochter Henrica Johanna brengt op 06-02-1864 een dochter, genaamd Eugenia Christina, ter wereld van een onbekende vader.

Gerardus Oorband trouwt op 04-11-1874 met Paulina Sacés (* Zutphen, 08-

08-1856). Zij is dan 18 jaar oud en haar voorouders komen oorspronkelijk uit Groningen. Zij krijgen drie kinderen:

1. Jacobus Paulus ~ 09-03-1876
2. Gerdina Johanna M. ~ 24-11-1877
3. Paulus Johannes ~ 29-09-1879

Gerardus Oorband overlijdt op 09-08-1880 en Paulina Saces hertrouwt op 09-03-1882 met de 19-jarige Joseph Johannes Baars, geboren te Arnhem en van beroep timmerman en glassnijder. Zij krijgen negen kinderen en verhuizen in 1893 naar Amsterdam.

Eugenia's dochter Antonia (Teuntje) uit 1828 trouwt op 21-05-1849 met Arnoldus Martinus Blom (Steenderen, 1797). Hij was weduwnaar van Johanna Went. Zij krijgen zes kinderen en wonen o.a. te Leuvenheim en Rhienderen.

1. Hermanus Jacobus * 12-03-1850
2. Johannes * 10-01-1852
3. Jacob * 07-03-1854
4. Eugenia * 19-02-1861
5. Arnoldus Martinus * 16-05-1863
6. Johannes Martinus * 06-03-1867 – † 05-09-1868

Arnoldus Blom overleed in 1869, evenals zijn zwager Christianus Nieuwenhuis.

De dochter van Antonia – Eugenia Blom – trouwt met Henricus Jac. Scharf uit Zutphen, die zadelmaker is bij Colenbrander op 'De Reuversweerd' in Cortenoever.

Zij krijgen acht kinderen:

1. Anna (geboorte- of doopdatum niet bekend), die eerst trouwt met Doornink uit Velp en een tweede huwelijk heeft met Schilder uit Rhienderen;
2. Eugenia ~ 11-01-1890; † 05-10-1890 te Rhienderen;
3. Fredericus Wilhelmus ~ 07-11-1892;
4. Eugenia ~ 29-04-1894 trouwt met Jurriëns te Rhienderen;
5. Josephine ~ 24-11-1896 trouwt met Kennedy te Den Haag
6. Hermanus ~ 09-09-1899
7. Antonia ~ 29-02-1902 trouwt met Holleman
8. Christina ~ 02-12-1905 trouwt met C. Veldhuis, Rhienderen.

Na drie generaties zijn Eugenia Inventa's nakomelingen weliswaar over het land verspreid, maar er zijn toch nog sporen aanwezig in Brummen.

Een nakomeling uit de vierde generatie bezorgt dagelijks een krant met het

nieuws van de dag en heeft dus toch nog raakvlakken met de voetbodedienst van zijn betovergrootmoeder.

Saillant detail is, dat schrijver dezes nog een gezamenlijke voorvader met hem blijkt te hebben, n.l. Harmen Berents Bloem (* ca 1700).

Bronnen:

'Brummen in den tijd van overgang', door J. de Graaf, Zutphen, 1947.

'Loveshem' door A. Berghegen, Leuvenheim, 1987.

Burgelijke stand Gemeente Brummen

Doop- Trouw- en Begraafboeken RK-parochie Brummen

Naspeuringen door Stan Dekker, Leuvenheim

Regionaal Archief Zutphen

Vondsten via 'Google'.

*Rechts de villa 'Rustburch'
in Rhienderen waar na de
Ile Wereldoorlog Eugenia's
kleindochter Christina
woonde met haar man Kees
Veldhuis.*

Herman Blom

J.D. Zoete's Straatgewijs

Door ons Markelid, de heer B.H. Wonink, werd ons onlangs bovengenoemd boekje aangereikt dat is geschreven door zijn vriend, de heer Paul Zoete. Het betreft een verklaring van straatnamen in de Gemeente Apeldoorn en een kijkje in de geschiedenis van dit gebied.

De heer Zoete heeft toestemming gegeven enkele verhaaltjes, die op ons werkgebied slaan, te publiceren in ons mededelingenblad. Daarvoor zijn we hem zeer erkentelijk en we willen hem hartelijk bedanken voor de medewerking!

Droefakkers

Wanneer de pioniers in vroeger dagen niet veel heil zagen in de waarde van een stuk land, dan kwam dat vaak in de naam tot uitdrukking. En wel met

humor, of beter gezegd: galgenhumor, want men zag er soms geen brood in. Anno 1742 worden de Droefakkers te Loenen al genoemd. Zo vinden we in Apeldoorn ook de naam Kostverloren en vermoedelijk ligt de naam Hellenweg in dezelfde groep. Bij

de ontginning van de Barnewinkel komen de namen Kleinzorg en Meerzorg. Maar dezelfde ontginning kent ook de naam Voorwaarts, ongetwijfeld gegeven door iemand met een groot vertrouwen in de toekomst.

Apeldoorn, een plaats met droog zand in het westen en dras land in het oosten, waar volgens oude kaarten in de winter $\frac{1}{2}$ voet tot 1 voet water stond! Geen wonder dat er geen of weinig straatnamen in deze buurt zijn met een gunstige betekenis.

Amerikaweg en de Lange Amerikaweg

In de Brabantse Peel ligt het dorp Amerika, een lintbebouwing langs de lange turfkanalen. Aan het eind van de vorige eeuw vertrokken zoals bekend tientallen miljoenen Europeanen naar Amerika. Dat was het land van de vrijheid en de oneindige ruimte. Amerika was een toverwoord.

Bij de ontginning en ontsluiting van de heidevelden tussen Apeldoorn en Beekbergen werden wegen aangelegd en die ene lange weg – waar geen eind aan kwam – werd naar het oneindig grote land overzee genoemd. Dit waarschijnlijk ook met de wens dat nieuwe welvaart voor de pioniers werkelijkheid zou worden. Maar dan in eigen land.

Richtersweg

Een heuvel in Ugchelen met gedenksteen is eeuwenlang een belangrijke plaats geweest voor gerechtszaken. Midden in de bossen in de openlucht – vermoedelijk wijst dit op een oeroud gebruik ter plaatse – werd door de hertogen van Gelre op deze heuvel, genaamd het 'Herenhul', recht gesproken. De plaatselijke overheden als schout en schepenen zorgden in principe zelf voor het recht. Maar belangrijke kwesties en zaken in hoger beroep, werden hier tot klaarheid gebracht. Banken en verhoogde zitplaatsen, voor de hertog zelfs een balda-

kijn, werden hier geplaatst en in bijzijn van vele edelen werd hier 'de bank gespannen' en een oordeel geveld.

Aan de Engelandeweg was toen een herberg 'Het Rode hert', waar de heren vermoedelijk verbleven. De gevelsteen op het tegenover gelegen woonhuis herinnert hier nog aan en het weiland waarop vroeger deze herberg stond, heet nog steeds het Hartshekke. Ontelbare scherven van oud aardewerk en éénmaal een pot met zilveren munten, zijn hier opgegraven. Ook de steden en de ridderschap hielden hier bijeenkomsten om belangrijke zaken te bespreken en in te huldigen. De naam Richtersweg is dus een herinnering aan de 'richters' van de Veluwe en aan de holtrichters, de markerichters of boerrichters in de buurtschappen.

Bruggelerweg

In de loop der jaren werden vele namen steeds anders geschreven. Men keek vaak niet op een letter meer of minder en zo zijn sommige namen vandaag de dag onverklaarbaar en zelfs geheel fout. Een van de oudste namen is ongetwijfeld Bruggelen, in het jaar 801 al genoemd als Braclog. In het tweede deel van die naam zit weer het woord *lo* in de betekenis van 'open plek in het bos'. *Brac* of *braak* is van het werkwoord breken.

De grond was wel bewerkt (geploegd en dus gebroken) maar lag daar braak, waaraan tevens de betekenis van ongebruikt werd gegeven. In vroeger eeuwen werden de akkers namelijk in een drieslagstelsel bebouwd. Om de drie jaar bleef de akker een jaar 'braak' liggen; er werd dat jaar niets verbouwd, zodat de grond niet geheel werd uitgemergeld. Dat oude akkerbouwsysteem zit nu nog verborgen in de straatnaam Bruggelerweg.

Immenbergweg

Een Veluwnaar behoeven we niet uit te leggen wat *im-* of *iemen* zijn. Ook niet wat een *imker* of *iemker* is. *Imme* is een heel oud woord en betekent 'menigte' of 'drom' wat dus goed klopt. Onze 'Vale Ouwe' (dat wil zeggen de Veluwe) heeft in vroeger eeuwen slechts een

Beekbergen, Immenbergweg

karig bestaan opgeleverd voor de boeren, die naast schapen ook allemaal bijen hielden. Honing is vanouds een veel gebruikt zoetmiddel geweest.

Geen wonder dat er dus veel veld- en straatnamen zijn, die hieraan herinneren. Een heel bekende naam is de Imbosch. De korven worden vaak onder een afdak geplaatst (de bijenstal geheten) maar soms ook binnen een heg of aarden wal. In het laatste geval sprak men van een 'bijenschans' en tussen Beekbergen en Loenen vindt men nu nog 'De Schansenberg'.

Marianne van Zadelhoff

Nogmaals het Schapenkerkhofje bij Woeste Hoeve

De Beekbergense Markeleden Mevrouw L.G. Albers en de heer W. Venema zijn voortdurend bezig met het schapenkerkhofje bij Woeste Hoeve. In de loop van de afgelopen maanden werd ik door hen op de hoogte gehouden van de vorderingen in het herstel. Deze mededelingen wil ik u niet onthouden:

"... op 11 april even langs de Woeste Hoeve gereden en ziedaar: er zijn in een kring tien opgaande beukenbomen rond het Schapenkerkhofje geplant. De bomen zijn ongeveer twee en halve tot drie meter hoog. Tussen de bomen zijn palen geplaatst en het geheel, de bomen en de palen, is verbonden met een zwarte band. Het ziet er goed uit. Vlak voor het Schapenkerkhofje, dat wil zeggen aan de zuidkant van het geheel, is de weg enigszins verbreed tot een kleine parkeerplaats.

Na het planten is er – zo te zien – water aan de beuken gegeven, dat naar de kant van het fietspad is weggestroomd. Het fietspad loopt er weer achter langs.

Het ziet er naar uit dat de moeite om het Schapenkerkhofje te herstellen, niet vergeefs is geweest. De Gemeente Apeldoorn verdient een woord van dank."

Op 20 mei j.l. heeft Wietse Venema - mede namens mevrouw Albers - in een brief aan de gemeente Apeldoorn waardering voor het herstel laten blijken:

" Aan het gemeentebestuur van Apeldoorn
mede ter attentie van de afdeling groen

Geacht bestuur en geachte medewerkers van de afdeling groen,

Mede namens mevr. L.G. Albers te Beekbergen dank ik u wel voor het herstel

van het schapenkerkhofje aan de Oude Arnhemseweg nabij de Woeste Hoeve. De nieuw geplante opgaande beukenbomen staan volop in blad en zien er goed uit. Ook het wildraster rondom het schapenkerkhofje ziet er degelijk en uitstekend verzorgd uit.

Het schapenkerkhofje herinnert aan de tijd dat er in de omgeving nog uitgestrekte heidevelden waren, waarop schaapskudden graasden. De heer H. Witteveen schrijft in het tijdschrift De Marke van maart 2006, dat er omstreeks 1830 in Loenen twintig schaapskooien hebben gestaan.

Wat heeft de mensen, die toen leefden, bezielde een markering aan te leggen rondom de plaats waar een aantal dode schapen langs de weg waren begraven. Ongetwijfeld omdat de schapen een belangrijk deel vormden van hun middel van bestaan en van hun leven.

Deze markering is nu hersteld. Het is een monument voor nu en in de toekomst. Laten we hopen tot in de volgende eeuw dankzij het werk van de afdeling groen van de gemeente Apeldoorn.

Mede namens mevr. Albers hartelijk dank hiervoor.

Met vriendelijke groet,

W. Venema."

De inspanningen van mevr. Albers en Wietse Venema zijn niet voor niets geweest, maar de gemeente Apeldoorn verdient lof voor het op adequate wijze uitvoeren van het initiatief van beide Markeleden. Het resultaat is hier rechts te zien. Het herstelde schapenkerkhofje werd op 25 maart 2009 door mevrouw Albers gefotografeerd.

Willem Reusink

Regionaal Archief Zutphen digitaliseert belastingregisters

Het Regionaal Archief Zutphen heeft de oudste bronnen van Brummen die een beeld geven van de inwoners én woningen van een dorp of buurtschap gedigitaliseerd. Dit zijn lijsten van ingezetenen (1746-1748/9), maancedulen (1690-1694 en 1735-1741) en een achttiende eeuws uittreksel van verpondingskohieren van 1646 en 1649. De bronnen geven informatie over de betaalde belasting, de samenstelling en namen van gezinnen, namen van boerderijen en het grondbezit. De registers zijn zowel als scan te bekijken als via een index doorzoekbaar op de website www.regionaalarchiefzutphen.nl.

De zeven lijsten van ingezetenen van Brummen, Hall, Tonden, Voorstonden, Rhienderen, Oeken en Cortenoever zijn opgesteld voor het innen van de gemeene middelen. Deze belasting was bedoeld om de gemeenschappelijke verdediging van ons land te financieren. Om landelijk eenheid in de grondslagen te krijgen, werden plaatselijke taxateurs (zetters) op pad gestuurd om lijsten van de ingezetenen van hun stad, dorp of buurschap te maken. De zetter verdeelde de mensen over categorieën en noteerde de namen van de landerijen die de mensen gebruikten.

Verpondingen

Naast de lijsten van ingezetenen zijn er nog drie bronnen aan de website toegevoegd die veel historisch-sociografische gegevens leveren: een achttiende-euws uittreksel van de verpondingskohieren over de jaren 1646 en 1649 en twee maancedulen (1690-1694 en 1735-1741). Verponding is een belasting op alle onroerende goederen waaruit inkomsten werden verkregen. In de kohieren staan alle onroerende goederen met schatting van de waarde opgesomd. De namen van de eigenaar en eventuele pachter staat ook vermeld. Uit de kohieren met getaxeerde pacht- en huurwaarden werden maancedulen samengesteld, waarin bij iedere post het verschuldigde bedrag vermeld werd. Deze maancedulen zijn eenvoudige lijsten van verschuldigde bedragen en de namen van de mensen die deze moesten betalen. Vaak werden niet de eigenaar of pachter genoemd, maar de direct betrokkene, zoals een kerkmeester die voor kerkelijke goederen betaalde.

Uiterlijk

De registers zijn door de goede scan tot op de vezel te bekijken. Hierdoor is niet alleen het schrift goed te lezen, maar ook restauraties en schades zijn te zien. De cahiers en banden zijn gerestaureerd. De ontbrekende stukken lomp papier zijn bijvoorbeeld opgevuld met papier (aangevezeld). De inkt werd in de zeventiende en achttiende eeuw zelf gemaakt, waardoor de samenstelling wisselde. De gebruikte inkt was vaak zuur, waardoor de letters doordrukken. Soms zijn de letters uitgeveegd, omdat de inkt niet tegen water kan. Op enkele pagina's zijn verticale lijnen (vergure) te zien. Deze lijnen zijn tijdens het papierscheppen in het papier gekomen.

Over het boek 'Boerderijnamen in Voorst'

Het boek gaat over de herkomst en betekenis van ruim 900 boerderijnamen in de gemeente Voorst die in de periode 800-2000 zijn ontstaan. De betekenis van een aantal boerderijnamen is meteen duidelijk. Namen als *het Achterland*, *de Appelkamp*, *de Blauwackers*, *de Boerenkamp* en *Bruggenbos* waren oorspronkelijk namen van percelen grond of terreinen, zogenaamde veldnamen, die op boerderijen overgingen. Maar er zijn veel boerderijnamen die niet direct herkenbaar zijn als oorspronkelijke veldnamen, omdat de schrijfwijze in de loop der eeuwen werd vervormd, en omdat de vroegere betekenis van een woord niet meer bekend is.

Om achter de betekenis van de namen te komen is het daarom nodig om eerst de vermeldingen in het archiefmateriaal op te sporen en in chronologische volgorde te noteren. De namen staan vermeld in documenten die vanaf de negende eeuw werden geschreven. Tot ongeveer 1300 zijn de bronnen schaars, maar daarna wordt de stroom documenten snel breder. Bij het bestuderen van de archiefstukken komt men ook veel aan de weet over de geschiedenis van de boerderijen. In belastingregisters, pachtcontracten, testamenten enz. staat onder meer hoeveel weiland, bouwland en woeste grond bij de boerderij lag en wie de eigenaar was, bijvoorbeeld een klooster, grootgrondbezitter of gasthuis. Uit de hoogte van de huur of pacht blijkt hoe goed de kwaliteit van de grond was. Soms staat er ook iets in over een recente brand of een opsplitsing van het bedrijf. En in de meeste gevallen is het mogelijk om vrij nauwkeurig te bepalen hoe oud een boerderij moet zijn.

Na het archiefonderzoek kwam het veldwerk, het bezoeken van de boerderijen. Daarbij bleek vaak dat een boerderij veel ouder was dan de boer of de bewoner van de woonboerderij had gedacht. Men wist lang niet altijd dat er op de plek van de huidige boerderij één of meer boerderijen met dezelfde naam hadden gestaan. Boerderijen werden en worden maar zelden ouder dan drie eeuwen. Vooral door brand, storm, overstromingen en verval moesten veel boerderijen worden herbouwd. Veel boeren en bewoners van boerderijen waren aangenaam verrast dat de geschiedenis van hun boerderij bleek terug te gaan tot in de Middeleeuwen, soms zelfs tot in de vroege Middeleeuwen. Natuurlijk werden bij de bezoekjes de muurankers, de jaartallen op sluitstenen, gevelstenen en soms in de gebinten bekeken en genoteerd. De bewoners hadden ook informatie over bijvoorbeeld de plek waar vroeger een bakhuis of hooiberg had gestaan, welke kamer vroeger de landheers- of lanterskamer was, over verbouwingen en uitbreidingen, over de verwoestingen in de laatste maanden van de oorlog en nog veel meer.

Aan elke boerderijnaam wordt in het boek een korte tekst besteed. Daarin worden niet alleen de herkomst en de betekenis van de naam verklaard, maar er wordt ook iets verteld over het ontstaan en de geschiedenis van de boerderij zelf. Boven elke tekst staat behalve de naam ook het adres en het kadastrale nummer dat de boerderij bij de invoering van het kadaster in 1832 kreeg. Voor iedereen die meer studie wil maken van de geschiedenis van de eigen boerderij staan er verwijzingen in naar bronnen en archiefmateriaal. Van de verdwenen boerderijen, die vaak wel een lange geschiedenis hebben gehad, wordt aangegeven waar ze hebben gestaan. Want in de gebieden, waar nu woonwijken, industrieterreinen, een vliegveld en sportterreinen zijn, hebben boerderijen met een eeuwenlange geschiedenis gestaan.

(artikel ingekort)

D. Otten

De Marke Oproep

is het orgaan van de Oudheidkundige Vereniging 'De Marke', met

als werkgebied de plaatsen Beekbergen, Brummen, Eerbeek, Hall
boerderijen, Klarenbeek, Loenen, Oudekerk
Om de diversiteit in 'De Marke' wat te vergroten zou het zeer welkom
zijn als er meer kopij uit de verschillende dorpen van het Marke-gebied
zou komen. Daar kunt u meer aan doen dan ik! Ik laat mij verrassen!

Willem Reusink

De havezathe 'De Rees' te Leuvenheim

Van de vele landhuizen in de gemeente Brummen is 'De Rees' zeker één van de oudste. In officiële stukken werd het aangeduid met de naam 'havesathe'. Deze titel duidt op een oude herkomst. Over de oorsprong van 'De Rees' is weinig bekend. Voor de naam is in het 'Kabinet van Nederlandsche en Kleefsch Oudheden VIII' op p 322 de betekenis 'Reis' of 'Riet' als verklaring te vinden. In oude documenten treft men ook wel de naam 'Reese' of 'Reest' aan. Onaannemelijk is deze verklaring niet, want op de lage gronden rondom 'De Rees' groeide en groeit nog steeds zeer veel riet.

Mometeel is het huis omgedoopt in 'Klein Sion' en een enorm kruis op het grasveld voor het huis geeft aan wat de hedendaagse betekenis van het huis is.

Om meer te weten te komen over 'De Rees'/'Klein Sion' ben ik in de archieven van het Gelders Archief te Arnhem (GAA) gedoken en heb ik daarnaast in het voorjaar

van 2007 een gesprek gevoerd met de beheerders van het huis.

bewoners van 'De Rees'

De eerste heer van 'De Rees', die we tegenkomen, is: Gijsbert van Meeckeren, landrentmeester van Gelderland, raad van Hertog Reinoud IV van Gelre, gestorven in 1441 (H.M. Werner 'Gelderse Kastelen' deel II, p 257). Hij was gehuwd met Elisabeth van Lynden. Ofschoon hij officieel nog niet als Heer van 'De Rees' genoemd wordt, noemt Van Spaen hem in zijn genealogie Van der Hell toch Gijsbert van Meeckeren tot de Rees. Volgens Werner bezat Gijsberts vader, Herman van Meeckeren, 'De Rees' nog niet en het is dus mogelijk dat Gijsbert zelf 'De Rees' heeft laten bouwen en er een landgoed heeft aangelegd. Een andere mogelijkheid is dat Gijsbert het goed van zijn moeder heeft geërfd. Zijn moeder is echter onbekend. In ieder geval noemen zijn nazaten zich geregeld 'tot de Rees'.

Gijsbert van Meeckeren en zijn vrouw Elisabeth van Lynden hadden één zoon: Herman, lid van de Ridderschap van de Veluwe en getrouwd met Metta

Kreyneck Reintsd. In 1487 kocht Herman het 'Wolbertsgoed'. Zijn oudste zoon Gijsbert van Meeckeren tot de Rees, lid van de Ridderschap van de Veluwe, had in 1481 het 'Knieënveen' te Brummen gekocht. Deze twee aankopen kunnen ook in verband staan met de oorsprong van 'De Rees'. Het is ook nog best mogelijk dat 'De Rees' of uit het 'Wolbertsgoed' of uit het 'Knieënveen' is ontstaan, doch zekerheid hieromtrent is er (nog) niet.

Laatstgenoemde Gijsbert was gehuwd met Margriet, dochter van Casijn van der Hell en Agnes van Aller tot Watergoor. Gijsbert en Margriet hadden een dochter en een zoon. Deze zoon was Gijsbert van Meeckeren tot de Rees, lid van de Ridderschap van de Veluwe. Hij werd in 1506 door Claes Tengnagel tot Kell beleend met het 'Bongaardsgoed' te Brummen en was reeds dood in 1517. Hij was getrouwd met Hille Schimmelpenninck en was vader van negen kinderen, waaronder een zoon:

Coenraad van Meeckeren tot de Rees, eveneens met het 'Bongaardsgoed' beleend. Hij komt voor op het riddercedul van het Hof (1555) en was van 1554 tot 1564 Richter van Arnhem. Hij huwde Anna van der Stade, genaamd Horst. Eén van hun kinderen was Evert van Meeckeren tot de Rees. Deze was Richter van Arnhem en de Veluwezoom van 1564 tot 1567, lid van de Ridderschap van de Veluwe. Hij was twee maal gehuwd, n.l.:

1. met Catharina van Welpendorp,
2. met Margriet Kerckring tot Burgh.

Uit het eerste huwelijk werden twee kinderen geboren:

1. Evert van Meeckeren tot de Rees, ongehuwd en tussen 1590 - 1599 bij Venlo doodgeschoten,
2. Elisabeth, Vrouwe tot de Rees, huwde tussen 1590 - 1599 met Adolf van Housz tot Nierhoven en Wandhoven, die werd beleend met half 'Pothof' te Brummen (1599).

Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren, waaronder Coenraad van Housz tot de Rees. Deze was o.a. Drost van Borculo en hij stierf op 31 mei 1671. Hij huwde twee maal. De eerste maal op 1 november 1631 met Johanna van Heeckeren. Zij stierf echter op 27 augustus 1652 en werd op vrijdag 3 september in de Hervormde Kerk te Brummen begraven. Men vindt daar in het koor van het oudste gedeelte naast elkaar in de muur gemetseld twee langwerpige zandstenen zerken. Op ieder daarvan zijn, op twee rijen naast elkaar, acht volledige wapens met helmen, dekkleden en helmtekens uitgebeiteld. De kleuren zijn op de wapenfiguren aangegeven en een klein gedeelte is hiervan nog zichtbaar. Boven de wapens op de rechter steen staat:

XXVII AVG MDCLLII

Obyt.Vr.: Johanna v. Heckere

C: v. Hus.vrou. op Reesz

Op de linker steen staat noch boven-, noch onderschrift. Onder de wapens staan de namen van de zestien stamdelen (kwartieren) van Johanna van Heeckeren en haar man Coenraad van Housz tot de Rees. Deze zestien geslachtsnamen zijn: (H.M. Werner, 'Gelderse Kastelen' deel II, p 270)

Heeckeren	Aeswin	Vohus	Meeckeren
Erp	Isendoorn	Lage	Welpendorp
Hackfort	Brochuysen	Winkelhurst	Horst
Bronkhorst *)	Tuyl	Romberg	Brock

Het kwartier **Bronkhorst** moet – volgens Werner – echter vervangen worden door **Veen**. Waarschijnlijk was men onbekend met het wapen van Veen en stelde men er daarom Bronkhorst voor in de plaats, zijnde Maria van Bronkhorst, de moeder van Hendrik van Erp, die gehuwd was met Hendrina van Veen.

De stenen zijn blijkbaar steeds op dezelfde plaats in de muur gemetseld geweest en hebben waarschijnlijk nimmer tot grafzerk gediend, daar het fraaie beitelwerk noch geheel gaaf is.

Johanna van Heeckeren vermaakte aan de armen van Brummen het bedrag van 50 guldens. Een gelijk bedrag werd door haar man aan de armen toegezegd en zijn zuster, Margaretha van Housz, vermaakte de armen 50 rijksdaalders.

De tweede vrouw van Coenraad van Housz tot de Rees was Josina van Hardenbroek, met wie hij de 30^e december 1660 huwde. Zij was al drie maal getrouwd geweest, n.l. met:

1. Herman van Bronkhorst
 2. Johan van Balveren
 3. Coenraad van Foreest
- en zij stierf na een jaar huwelijk op 31 december 1661.

*De achterzijde van 'De Rees'
in ca 1750*

'De Rees' heeft het voorrecht, dat haar gronden bespoeld worden door de Leuvenheimse beek, vroeger Spankerense of Assenbeek genaamd. Deze beek heeft in vroeger tijden dienst gedaan als grens van de gebieden van 'De Engelenburg' en 'De Rees'. Ze voorzag ook de vijvers van 'De Rees' van vers water en om zich steeds verzekerd te weten van vers water, heeft de eigenaar het recht om het water op zekere hoogte op te stuwen, waardoor men daar, waar de beek (anno 1963) onder de (oude) rijksweg doorgaat, een kleine waterval aantreft.

De Leuvenheimse beek ontspringt in Laag-Soeren, stroomt onder het Apeldoorns-Dierens kanaal door en splitst zich in de landerijen van 'De Wildbaan' in tweeën. De linker tak stroomt door de landerijen en bossen van 'De Wildbaan' en 'Den Bosch' langs 'De Rees' en komt tegenover Bronkhorst in de IJssel. De rechter tak stroomt langs 'De Bokhorst' (in Spankeren) en komt bij 'De Gelderse Toren' in de IJssel. Deze tak wordt gewoonlijk Assenbeek genoemd. (zie ook: 'De Marke' februari 2009, pagina 20 e.v.).

Het recht van de eigenaren van 'De Rees' om het water op te stuwen, heeft zijn oorsprong in een oud waterrecht, waaromtrent nog enkele stukken in het archief van 'De Rees' (GAA) aanwezig zijn. Een aantal heb ik getranscribeerd (zie schuingedrukte teksten hieronder). Inhoud van het eerste document:

"Daniël van Teuven heeft in den jare 1625 laest betaelt den erffpacht van den watermolen als blijkt bij de tweede reeckeninge van den rentmeester van Veluwen, Rutger Huijgen, over den jare 1626 en is denselven Teuven vermogens des voornoemden rentmeesters 3 reeckeninge den erffpacht in den volgende jaren 1627, 1628 en 1629 sullende verschijnen affgeschreven en hij daervan verlaten, mits voorbeholt, indien hij de voorschreven molen binnen drie jaren niet weder optimmert, dat hij dan van den erffpacht soude versteecken ende vervallen zijn.

*Den 19 juni [julij] 1630 is aen Coenraedt van Hous vergunt om op 't water genamt d'Asbeek, daer Daniël Teuven voor desen een molen gehadt heeft, weder een molen te mogen setten, mits daevoor door hem off sijne erfgenamen hij timmert off timmert niet, sal worde betaelt tot erfpacht 8 [gld?] en is dese erffpacht van 8 [gld?] *) laest in den jare 1676 ende 't volgende jaer niet betaelt, maer geleden bij memorie, omdat die molen noijt ganckbaer geweest is, als te sien inde tiende en elfde reeckeninge van rentmeester Hell".*

**) vorige lezers zijn er van uit gegaan dat er gld staat, maar m.i. staat er L (libra-teken voor pond)*

Daniël Theuven kreeg in 1617 toestemming om op de Spankerense beek, die langs zijn goed 'De Bokhorst' liep, een korenmolen te bouwen en te gebruiken tegen een jaarlijkse betaling van 15 gulden. In 1626 brandde zijn molen af. Hij kreeg de aanzegging, dat, wanneer zijn molen niet binnen drie jaar zou zijn herbouwd, het recht en daarmee de erfpacht vervallen zou. De molen werd niet herbouwd.

"Den 13 Junij 1617 is aen Daniël van Touven geconsenteert wegens een jaerlix recognitie van 15 gulden, dat denselven tot Spanckeren een waterkoorenmolen oprichten en gebruicken soude mogen, als te sien int register [F] folio 190.

Den 19 Julij 1630 heeft Coenraedt van Huijs tot den Rees ter Cameren gemonstraart dat Daniël van Touven den erffpacht van id. water genamt de Asbeecke, waervan [den] molen verbrennt was, verlaten hadde, versoeckende dat deselve beecke aen hem, om daerop een molen te doen timmeren, in erffpacht mochte worden uitgedaen, 't welck denselven wegens een recognitie van 8 gulden jaerlix is geaccordeert, als te sien int register [G] folio 115 verso.

Den 10 November 1670 is aen wijlen d' heere ontfanger Herman van Delen toegestaan den erffpacht van beecken, sprengen en wateren in de Spanckerense en Soerense marckt, en sulx voor een recognitie van 6 gulden jaerlix, te beginnen op Martini (11 november; WR), nadat den eersten daerop te leijgene molen aent gaen soude sijn, als te sien int register [K] folio 23".
(document genummerd 2 in het huisarchief van 'De Rees', GAA)

Op 19 juli 1630 verzocht Coenraad van Housz tot de Rees om op het water, genaamd Asbeeck - waarop Daniël Theuven een molen had gehad, die verbrand en niet binnen de bepaalde termijn herbouwd was, zodat genoemde Theuven zijn recht verspeeld had - weer een molen te mogen bouwen (zie hierboven) en werd hem dientengevolge het recht van bedoeld water in erfpacht gegeven tegen 8 guldens 's jaars, onverschillig of hij er al dan niet een molen timmerde. Hoewel hij en zijn zoon Reinier trouw de voorgeschreven pacht betaalden, schijnen zij toch nooit een molen te hebben gebouwd. Het recht dat de heer van 'De Rees' bezat, schijnt echter maar een 'half recht' te zijn geweest, wat blijkt uit het volgende:

In een rekest van 1639 van de heer Coenraad van Housz tot de Rees tot de Edele Heeren van de Rekening in Gelderland herinnert hij hen er aan, dat hij

van hen in erfpacht heeft genomen de helft van het recht van het water, genaamd Assenbeeck, waarvan de andere helft hun *Edelen* toekwam. Verder klaagt hij nog, dat bij nacht en ontij de dijk is doorgestoken, hetgeen hem veel ongerief had berokkend en grote schade. Hij vraagt de Edele Heeren of zij de Richter van Arnhem willen opdragen er voor te zorgen, dat iets dergelijks niet meer geschiedt, te meer daar hij van 'De Rees' vertrokken is en in Borculo zijn domicilie heeft (Hij was Drost van Borculo geworden).

De Richter van Arnhem en Veluwezoom, Hendrik van Essen, antwoordde daarop dat hij *'suppléant zal maintenir en sa possession et teneinde publication laten geschieden op seeckere pene, dat hem niemand daer inne sall hebben te turbieren met doorgraven van de dijk off anders'*.

Bij bovenaangehaalde documenten bevindt zich ook een briefje in een 19e eeuws handschrift. Dit geschrift zou mogelijk van H.M. Werner kunnen zijn, die van 1891 tot 1906 'De Rees' bewoonde en zich in de geschiedenis van het huis verdiepte.

Uit deze stukken blijkt dat Daniël van Touven (of Teuven) op de Spanckerense beek of Assenbeek een waterkorenmolen gehad heeft, waarvoor hij een zekere recognitie betalen moest van 1617 - 1626.

"Deze molen verbrand en Touven verzuimd hebbende denzelve in 3 jaren wederom op te timmeren, vervalt van zijn recht. Daerop verzocht de heer Coenraed van Hous to de Rees om tegen een jaarlijkse recognitie datzelfde recht te verkrijgen, 't geen hem wordt geaccordeert tegen f8,00 in 't jaar. Anno 1630. De heer Van Hous overlijdende, verzocht de weduwe remissie van die uitkeering, hetwelk haar bij resolutie van den landdag 2 mei 1698 wordt geaccordeert.

Niettemin is dit recht op de Rees gebleven, want bij transport van de genoemde havezathe door de weduwe Van Housz op Assueer van Appelthorn wordt ook nog wel speciaal van 't water van de Spanckersche beek gesproken - jammer dat men in dit stuk veranderingen gemaakt heeft, welke volstrekt niet noodig waren, daar hierdoor weel van de waarde verloren is.

Het interrogatorium van de Schout te Brummen anno 1630 staat tegenover dat van de Scholtis van Rheden, ten behoeve van den Heer van Broeckhuisen; dit laatste echter is ook voor 'De Rees' van belang, daar de getuigen te Spankeren allen verklaren dat de Soerensche beek zich bij 'De Bockhorst' in tweeën splitsende, slechts één cours of loop had door de Gumsterbrug." (d.i. aan de Arnhemsestraat nabij 'De Gelderse Toren'; WR).

(document genummerd 3B, huisarchief 'De Rees', GAA)

“Die van der Reeckeningh in Gelderlandt, doen te weeten eenen iegelicken die dese sal voorkomen, hoe dat Coenraedt van Huys toe der Rees bij requeste ter cameran heeft versocht, dat men hem in erffpacht wilde uithdoen idt water genaempt die Assenbeeck, die Daniël van Toeven voerhen in erffpacht gehadt heeft, welcken erffpacht hij verlaten, avermits hem niet gelegen was sijnen affgebranden moelen weder op toe timmeren, weshalven gemelte gemelte van der Reeckeningh in naeme ende van weegen die Heeren Staten des Fürstendoms Gelre und Graeffschaps Zutphen mit denselven Coenraet van Huys avercommen und verdragen sijn voer consent om een moelen omtrent sijn huis die Reess, in den Ampte van Brummen gelegen, op d’ selve beecke ofte waeter te moegen leggen und timmeren laten, sonder préjuditie ofte nadeel van imanden, mits dat hij odir sijne erven wege idt waeter daer den moelen opgaen sal, voer die hoochheit des landt van Gelre jaerlix und alle jaer toe erffpacht nae erffpachtsrechten aan handen des Rentmeesters van VeluwenRutger Huigen, ofte een ander in der tijt sijnde, betalen sullen acht ponden tot groeten vlens ‘t pont, die daeraff gehouden wort ten profite deses landtschap in reeckening toe verantwoorden nae behoiren, waervan het eerste jaer erffpachts sijnen aenfanck sal nemen op toekomende Martini [11 november, St. Maarten; WR], ende verschenen sijn op Martini XVI c een ende dartich [1631; WR] ende soe voorts vervolgens desen erffpacht geduirende, ende off idt geviel dat gemelte Coenraedt van Huyss niet gelegen waer op d’ selve beecke ofte water een moelen te doen timmeren, dat hij odir sijne erffven gelieckewael schuldich ende gehouden sullen wesen wegen desselven waters op alle Martini den voerschreven erffpacht aan handen des Rentmeesters van Veluwen toe betaelen, waertegens hem dan oock bij niemanden ennige indracht uit selve water sal worden gedaen, ende soe verre in der betalin-ge van denselven erffpacht ennich gebreck voerviel, sulcx nae erffpachtsrechten bij den Rentmeester van Veluwen in der tijt sijnde op het getimmer dat gedaen sal worden, ende sso niet en worde getimmert, op sijn und sijne erven perso- en und goederen, waer die gelegen sijn, te moegen worden verhaelt, sonder ennich tegenseggen, ordonnieren und bevelen demnae die voorschreven van de Reeckeningh in naeme und van weegen wolgedachte Heeren Staten etcera den Richter van Arnhem und Veluwenzoom, ende allen anderen ‘s landts officieren ende onderdanen, dat sij meergemelten Coenraet van Huys toe der Rees ende sijnen erffven den inhalt van desen werckelick en mitterdat laten genieten und gebruecken sonder hem te doen ofte laten geschijen ennige beletsel of moeijenisse ter contrariën.

Aldus gedaen in de Camer van der Reeckeningh t’ Arnhem onder ‘t cachot derselver camere den XIXen Julij XVIc dartich.

w.g. J. Henrickx."

(document genummerd 4 huisarchief 'De Rees', GAA).

Copie-extract uijt de

*vijfftiende rekening van
Rutger Huygen Rentmees-
ter van Veluwen van de
vrugten en inkomsten ver-
schenen Martini des jaers
XVI c xxxviiij[1638; WR]*

Folio XXV

*Coenraed van Hous op Rees is vergunt
omtrent sijn huiss op 't water genamt
d' Assenbeeck, daerop Daniël van Teuven
een moelen gehad heeft, weder een moelen
te doen timmeren, mits dat hij oft
sijne erven alle jaer tot een erffpacht
op Martini sullen betalen acht gulden
op conditiën in d' acte van den 29 Julij
1630 breder verhaelt; - dies hier
voor Martini 1638viijfL*

(document genummerd 5 huisarchief 'De Rees', GAA)

De 10e november 1670 werd aan Herman van Delen tot Boekhorst, ontvan-
ger-generaal van het kwartier van Veluwe, toegestaan de erfpacht van alle be-
ken, sprengen en wateren in de Spankerense en Soerense mark tegen betaling
van 6 guldens 's jaars. Dit scheen echter niet van invloed te zijn op het recht
van de heer van 'De Rees'.

De uitgifte van het recht van het water van de Spankerense beek of wel het
leggen van molens in het Spankerense of Soerense veld tegen erfpacht aan
Herman van Delen had eerst plaats, nadat de geërfden van de buurtschap Loe-
vene (= Leuvenheim) de 2e mei 1669 ter plaatse waren bijeengekomen en
daar met de heer Van Delen waren overeengekomen, dat zij zich hiertegen
niet zouden verzetten, mits hij:

1. geen koren-, maar papier- of andere molens zou bouwen;
2. dat hij het water niet dusdanig zou opstuwen, dat de broeken en velden

zouden verdrinken;

3. dat de molens zouden worden gelegd boven 'De Bokhorst' en het water langs 'De Bokhorst' zou lopen tot aan het uiteinde van het Pelserslach, en zich daar naar oude gewoonte zou verdelen, half door 'De Wildbaan' en Leuvenheim en half door 'De Bokhorst' en Spankeren.

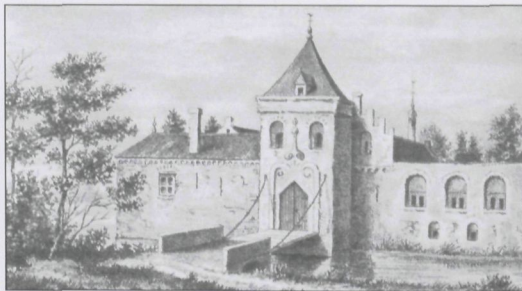
Van één en ander werd akte opgemaakt de 4e mei te Zutphen door Gerhard Casijn van der Hell tot de Wiltbaen (heer van 'De Wildbaan'), Coenraad van Housz tot de Rees (heer van 'De Rees'), Alexander Schimmelpenninck van der Oye tot Kell en de Engelenburg (heer van 'De Engelenburg') en Herman van Delen tot Boekhorst (heer van 'De Bokhorst').

"Eenen wint- en rosmeule mit alle dependentiën en gerechtigheden vandien invoegen deselve int Ampt van Brummen onder de Burschap Loevenum liggende sijn item een camps bouwlants voor 't huijs te rees groot ongeveer ll 5 morgen, nog een camp bouwlant achter 't huijs t' rees liggende, genamt de hurne, in dier gestalt deselve aldaer in haer bepaling[en] onder het ampt en Burschap te vinden sijn alsmede [einstelijcke] hooi- en weijlanden omtrent het meergemelte huijs de rees gelegen, toebehoren jonker Georg van Euws- sum ende sijne erven.

Anno 1686 den 14 septembris gemelte goederen specialic verbonden ende beswaert voor en met een capitael van vierduisent gulden hollands ad 20 stuivers per stuk te verrenten tegens vijff vant hondert indien deselve binnen ses weecken nae den verschijndag wort betaelt, anders ses vant hondert aen ende ten behoeve van Heer Frederic van Hoeclum, secretaris der Gedeputeerden des Quartiers van Nijmegen, alles vermogens de getoonde obligatiën bij den debiteur en geërffden Rijc Muijs en deze zilbers betekent en bezegelt, quo relatio. Waarvan akte!

geregistreert den 14 septembris 1686."

(document genummerd 17A/17B huisarchief 'De Rees', GAA)

Wordt vervolgd in het oktober-
nummer.

Willem Reusink

Voorzijde 'De Rees' in ca 1750.

De Pomp

Gedicht over de pomp op het Marktpllein in Brummen, geschreven in de jaren '50 van de vorige eeuw door de Brummense onderwijzer-journalist Han de Vos en ingezonden door ons lid Henk Phielix.

'k Sta letterlijk en ook figuurlijk
Hier op m'n plaatsje vastgeroest.
Hoe lang reeds? 'k Zou 't niet kunnen zeggen,
Als U dat van me weten moest!
Wel weet ik zeker dat ik eeuwen
Hier weer en wind heb getrotseerd;
En ik van hieruit op m'n eentje
De mensen goed heb bestudeerd!
In 't centrum van ons mooie Brummen
Val ik onmiddellijk in 't oog.
Men liet nooit na me te bewond'ren!
Ja, iedere vreemd'ling had me hoog!
Maar ook de echte Brummenaren
Zijn werkelijk op mij gesteld.
Ze willen me beslist niet missen
Al biedt men hun nog zo veel geld!
Dat is nu pas weer eens bewezen:
Ik zou mijn plaatsje af moeten staan
Aan een wachthuisje van de busdienst.
"O, wee," dacht ik, "hoe zal dat gaan?
Zou men me waarlijk op gaan ruimen?
Ben ik plots een sta-in-de-weg?
Is thans een simpel bus-wachthuisje
Nog waardevoller dan ik, zeg?
Ik heb lelijk in de knijp gezeten!
'k Verwenste de moderne tijd,
Die mij abrupt zou doen verdwijnen!
Ach, wilde men me heus'lijk kwijt?"
De Raad nam onlangs 't kloek besluit:
De pomp is uit historisch oogpunt,
Echt een juweeltje; dus geen buit
Voor al te grage slopershanden
Ze hoort in Brummen zonder meer!
En zeer gerustgesteld kijk ik thans
Weer op ons fraaie Marktpllein neer!

Lezing over de zuivelindustrie

Woensdag 11 maart was Jos Lankveld te gast op onze verenigingsavond en hij hield een bezielend betoog over opkomst en neergang van de zuivelindustrie in Gelderland. In zijn werkzame leven was Jos Lankveld werkzaam bij Wageningen University (Food Sciences, Product Design & Quality). Tijdens zijn loopbaan heeft hij enorm veel kennis opgedaan in zijn vakgebied, maar ook nu nog speurt hij naar gegevens betreffende de geschiedenis van al die verdwenen melkfabriekjes, melkinrichtingen, coöperaties en daarmee samenhangende zuivelbedrijfjes. In de loop der jaren heeft hij een arsenaal aan informatie- en illustratiemateriaal verzameld en daarvan heeft hij de aanwezigen bij de lezing ruim laten meegenieten. Het was een genoegen deze gedreven verteller aan te horen en het meegebrachte beeldmateriaal was omvangrijk. Meerdere keren gingen er uitroepen van herkenning op, want de (lokale) zuivelindustrie roept toch veel nostalgische gevoelens op en met name het weer in de herinnering brengen van b.v. de melkritten met de melkbussen, een arbeidstraditie die de ouderen zich nog heel goed voor de geest kunnen halen.

Een kleine anecdote uit de tijd van de kleine melkfabriekjes: zo ging de vetcontroleur van de kleine fabriek 'De Wiersse' in Vorden met zijn kinderen op zondag door het buitengebied fietsen. Op de vraag van één van de kinderen, wie er in een bepaalde boerderij woonde, zei vader: "Dat weet ik niet, maar ze hebt busnummer 325."

De aanwezigen zullen er geen spijt van hebben gehad naar 'Concordia' te zijn gekomen. De thuisblijvers hebben een prachtige lezing gemist.

Hiernaast een advertentie uit de collectie van Jos Lankveld.

In de advertentie van 1 mei 1906 worden Brummense veehouders opgeroepen melk te leveren aan de nieuw op te richten Zuivelfabriek te Brummen, die er echter nooit is gekomen.

Willem Reusink

Vergadering
van heeren veehouders welke genegen zijn melk te leveren aan de nieuw op te richten
Zuivelfabr. te Brummen c.a.
op **Zaterdag 6 Jan.** 's avonds 6½ uur
te **RHIENDEREN** in Café „het Anker“
en
Zondag 7 Jan. 's middags 4 uur te
SPANKEREN aan „de Luchte“.
Goede opkomst gewenscht.

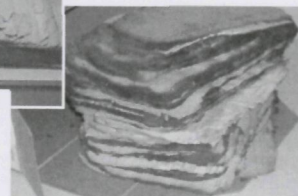
RestauratoreNederland
VERENIGING VOOR CONSERVERING EN RESTAURATIE

erkend
HAND
boekbinder

Restauratie atelier Sterken BV

Atelier voor restauratie en conservering van papier en
perkament

- Archieven & Brieven
- Boeken & Bijbels
- Prenten & Grafieken
- Kaarten & Wandkaarten
- Charters & Zegels

Engelanderholt 3, 7361 CZ Beekbergen
Tel : 055-5423147 Fax : 055-5430614

E-mail : info@sterken.nl

www.sterken.nl

Blankhart & Bronkhorst Netwerk Notarissen

Het kantoor voor
eigentijdse dienstverlening met
een persoonlijke benadering...

Wolterbeeklaan 3
7361 ZD Beekbergen
T (055) 506 33 33
F (055) 506 31 01
E info@bbnetwerknotarissen.nl
www.blankhartbronkhorst.nl

13787

Lian Brandsma
Uitvaartzorg

Voor een uitvaart met zorg in Loenen, Eerbeek en wijde omgeving

Dag en nacht bereikbaar

Waar u ook verzekerd bent,
u kunt altijd bij mij terecht

Bel nu voor een afspraak om uw
uitvaartwensen vast te leggen:
kosteloos en vrijblijvend

tel 055-505 01 59

www.lianbrandsmauitvaartzorg.nl

